

Сонце козаче

Майк Йогансен

I

"У нашої Катерини і весілля, і родини", – сказав козак Немийнога до сусіди, козака Охріма Неприведигосподи.

"В результаті цього, – казав він далі, – в моїм помешканні з'явилась самотійна дитина мужеської статі".

"Безкоровайний син", – сказав Охрім Неприведигосподи.

"Твоя правда, – одказав Нейминога. – Щоб так жив, правда. Бодай мені, боже, так по правді вік ізжить і дітей розпорядить, як ти по правді кажеш. Порадь мене, друже, що робить: чи покинуть, чи любить?"

"Як пораджу тебе, козаче? – стиха сказав сивий Охрім. – На все є час. Бджола летить на любий цвіт. Куди серце лежить, туди й око біжить. Птиця з птицею не наб'ється, козак із милою не наживеться. Жінка не черевик, з ноги не скинеш. Як же це почалось, друже?"

"Як почалося? Як воду пилося. Познайомився я з нею в кіно Маяк. Була хороша, як квітка в полі..."

"Чорноброва, як руде теля", – з піднесенням гукнув старий, але ще романтичний Неприведигосподи.

"Чорноброва, як ясочка. Позналились. Припала мені до вподоби. Виникали в мене деякі сумніви щодо її моральності, справді: з голови дівчина, а далі не знаю..."

"Ну", – сказав Неприведигосподи.

"Перевінчались. Приїхали додому. Дивлюсь, дівчина-дівчина, а черево, як діжчина. Народилася дитина. Ну, думаю, не байстрюкові гріх, а батькові. Трошки дівчину попсував той батько".

Козаки запалили люльку.

II

На сорокасильному Мерседесі до них під'їхав бурсак Зачиняйло. Був то блажен муж, до школи не дуж, до церкви слизько, до дівчат близько, пика – хоч пацюки бий, щоки, як кавуни, шия, хоч обіддя гни, рука, як макітра, довгий, як Пирятинська верства.

Це і був той, що попсував жінку козака Немийноги. Він вийшов з Мерседесу і гордовито підійшов до козаків.

III

Вигляд у Зачиняйла був дуже пиховитий. Він пишався, як корова в хомуті, задирав голову, як попова кобила, підняв голову так, що й кочергою не дістанеш, завернув ніс, взявся фертом попід боки, походжав, як індик переяслівський, величався, мов заєць хвостом, надувся, мов воша на мороз, хизувався, неначе на пристяжці, чванився, як дурень латкою, і заходив у хмару.

IV

Охрим Неприведигосподи довго й уважно придивлявся до бурсака.

"Козаче, – сказав він нарешті страшним голосом до Немийноги. – Це той і є, що трошки дівчат псує!"

V

Темний, як ніч, підвівся козак Немийнога з приспи і обережно поклав свою люльку в кишеню, витрусивши з неї попіл та затерши його ногою, щоб не трапилось часом пожежі. Він підійшов до Зачиняйла і наступивсь на нього, як чорна хмара. В свою чергу і Зачиняйло надувся, мов кулик на вітер, закрутив носом, подивився, як собака на висівки, посинів, як жаба, розпаливсь, як оса, розходився, як московський постіл, і став мордуватись, як скажена пані.

VI

"Чортове кодро", – грізно сказав козак Немийнога. "Чортове насіння", – одповів бурсак Зачиняйло.

"Ах ти, одуде смердячий", – сказав Немийнога.

"Чумо Бендерська", – одповів Зачиняйло.

"Чортів жевжик, гемонів син, собача печінко, рудий шершню собачого виводу, яропудів сину, кадук твоїй матері, сто копанок дідьків тобі в голову, щоб тебе хиндя поподержала, бодай тебе грець вимивав, мордував би чорт твою маму, щоб ти колом став, бодай тебе заціпило, вбий тя тряся, хай тебе самка з пристрітом за живіт візьме, щоб тебе лють турнула, бодай твоє кодро з накоренком перевелось, щоб тебе побило, потемнило на путі – на дорозі, і куди ти повернешся лицем своїм – щоб тебе било, як горох при дорозі, та як та птиця по дереву б'ється".

Ці енергійні слова справили великий ефект. Видно було, що вони стали Зачиняйлові, як сіль в оці. Покопавшись в словнику*, бурсак Зачиняйло промовив:

"Замовкни, чортова мацапура, бо я тебе почастую тим чаєм, що ворота підпирають".

VII

"Годі, братця, – сумно сказав старий Охрим Неприведигосподи, передчуваючи смертельний бій ї неминучу загибель двох християнських душ, – годі балакати, бийтесь, як годиться чесним козакам".

VIII

... Довго вагався бій і не видно було, хто кого подолає. Немийнога всучив Зачиняйлові хука, та Зачиняйло навчив його в середу пишку їсти. Немийнога підкосив Зачиняйлові хвоста, але той освятив йому воду в три батоги. Немийнога так дав Зачиняйлові, що той позбирав зорі, але Зачиняйло так йому віддав, що Немийнога вкрився ногами. Немийнога оперішив Зачиняйла так, що той гавкнув аж за дев'ятьми ворітьми, та Зачиняйло не здався і втер йому окуляри.

Немийнога страшно зблід і, зробивши колосальне зусилля, стер Зачиняйла на кабаку.

Зачиняйло хопивсь руками грудей, поточився і, сказавши – "А щоб тебе кури

загребли", перегнав Немийногоу на гречку.

IX

Коливався й кипів бій, та ніхто з супротивників не міг узяти гору. Бойці роздрочилися, як бугаї, лізли, мов жаби на купину, і дряпались, мов два коти в одному мішку.

"А нуте, нуте, хто кому накруте", – примовляв дід Неприведигосподи, милуючись з козацької відваги. "Нехай дурні б'ються, нехай розумнішають", – казав він стиха сам до себе.

Але кінець уже наближався. Немийноги жінка, прийшовши на базар, зазнала нападу з боку семи перекупок і ледве одгризлася. Одгризшись від перекупок і загнавши їх на слизке, вона повернулася до села. Зав'язалась лайка, жінка Немийноги лаяла, лаяла й тільки насилу все село перелаяла. Перелаявши ж усе село, вона почала наближатись до своєї хати й побачила бій межи Немийногою та Зачиняйлом.

X

Саме в цей момент Зачиняйло умився з товкача й ззів ляща. Лагодячись розсвітити Немийнозі свічку, щоб той дочувся джмелів, Зачиняйло оглянувся назад і побачив Немийнозиху, яка саме засвітила волосом, підбігаючи до бойовища. Зачиняйло, застуканий, як сотник у горосі, прожогом кинувся до Мерседеса і грюнув на шлях. Не встигла Немийнозиха очуняти, як Зачиняйло пішов за вітром, загув, як поліський яструб, узявся димом, мелькнув хвіст, і автомобіль пропав, як здимнів, неначе мітлою заметений. Але й Немийнога і Неприведигосподи не заспали грушок у попелі. Забачивши Немийнозиху, вони розлетілись, як липове клиннє, і завмерли, як у яйці, дець у завулкові.

XI

"І слух запав", – сказала Немийнозиха, оглядаючи театр воєнних дій. – Тут було, вертілося, чорт-зна де ділося. Побігли вже кози в лози".

Потомлена й заспана, вона розсілася на приспі, наче решетилівська толока, й сиділа там, як чорт на грошах у болоті, сопучи, мов ковальський міх.

"Знаю, хто тут розпсотився, – казала вона до себе. – Це ті пани, що три місяці воші б'ють, у соломі сплять та зубами ськаються. Добрі б були люди, та собаками підшиті. Ходять, як овечки, а буцькають, як барани",

XII

Тим часом утікачі зустрілися в корчмі, поцілували скляного бога, убили джмеля, смикнули добре цівкою і побачили перед собою бурсака Зачиняйла, що, випередивши їх на своїм Мерседесі, уже сидів коло такого, для чого чарки роблять.

В затишній атмосфері корчми недавні вороги замирилися і почали бити джмелів уже втрюх. По хвилі підвівся дід Неприведигосподи і сказав:

"Любі мої братове, билися ви, як коти, лаялись, як собаки, втекли, як зайці, і тепер ми з вами п'ємо, як свині. Остогидло мені таке життя. І я ж колись під школою ночував, але пішла моя псалтира на перець. Читав од краю до краю, а в середині не знаю, як схопивсь, так за титул зачепивсь. І ви, брати, хоч неписьменні, а друковані добре.

Треба нам учитися, як люди на світі живуть і без волів землю орють. Бо живемо ми по-дурному, а до науки від нас недалеко – от як до оцієї соломи". Дід показав на стіжок у вікно і заплавав... "Браття, – сказав він, схлипуючи, – браття, читаймо в книгу. Не будемо ми лаятись, не будемо битись, не будемо тікати, не будемо віку пропивати, а будемо в книгу читати".

Зачиняйло і Немийнога з повагою і страхом дивилися на діда. Дід зірвав з себе шапку, кучму, бороду, голову, зняв свитину і весь узявся друкованими літерами.

"Вивчайте мене, – сказав дід, – я ваші приказки, прислів'я, приповідки і приклади. Я ваш народній гумор".

Примітки

Покопавшись в словнику... – Крім збірки "Солоні зайці" у 1929 році були видані й деякі інші книжки Йогансена, зокрема і "Практичний російсько-український словник приказок".